

کارگاه صرف

(گام آخر در فراگیری صرف)

(صرف ۴)

www.ketab.ir

سرشناسه: همتیان، علی اصغر، ۱۳۵۰

عنوان: کارگاه صرف (گام آخر در فراگیری صرف) (صرف ۴)

تکرار نام پدیدآور: مؤلفان علی اصغر همتیان، سید حسین هاشمیان، سید مهدی هاشمیان

دفتر تدوین متون درسی حوزه های علمیه

مشخصات نشر: قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه قم، ۱۴۳۷ هـ = ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ۲۲۰ ص:.. جدول

شابک: ۰ - ۵۴ - ۷۵۵۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیها

موضوع: زبان عربی - صرف - راهنمای آموزشی

شناسه افزوده: هاشمیان، حسین، ۱۳۵۳

شناسه افزوده: هاشمیان، حسین، ۱۳۵۷

شناسه افزوده: حوزه علمیه قم، دفتر تدوین متون درسی حوزه های علمیه

شناسه افزوده: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه های علمیه

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ک ۲ ا ۸ / Pj۶۱۳۱

رده بندی دیویی: ۷۵ / ۴۹۲

شماره کتابشناسی: ۴۱۲۱۵۷۶

کارگاه صرف

(گام آخر در فراگیری صرف)

صرف ۴

علی اصغر همتیان

سید حسین هاشمیان

سید مهدی هاشمیان

...

دفتر تدوین متون درسی

ناشر: مرکز مدیریت حوزه های علمیه

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۵

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۷۰۰۰ تومان

...

همه حقوق محفوظ است.

انتشارات: ۳۷۷۴۸۳۸۳ - ۰۲۵

دفتر تدوین متون درسی حوزه های علمیه:

۰۲۵ - ۳۷۸۳۴۰۵۴

۰۲۵ - ۳۷۸۳۴۰۴۴

WWW.TMD.IR

مقدمه دفتر

دانش صرف یکی از علوم ادبی تأثیر گذار در فهم متون دینی به ویژه قرآن و روایات است. از آن رو که از اهداف اصلی فراگیری علوم ادبی، توانمندی در استفاده صحیح از منابع دینی است، توجه به مباحث کاربردی به ویژه در منابع دینی بسیار ضروری می باشد.

کتاب حاضر در راستای تحقق این هدف مهم تدوین شده است و دفتر تدوین متون درسی حوزه های علمیه بر خود لازم می داند تا از تلاش های ارزشمند اساتید بزرگوار حجج الاسلام آقایان علی اصغر همتیان، سید حسین هاشمیان و سید مهدی هاشمیان که از اساتید برجسته صرف در حوزه علمیه محسوب می باشند و نیز گروه علمی صرف، ارزیابان و همکاران علمی این اثر تقدیر و تشکر نماید. بارک الله تعالی علیهم و صاحب نظران درخواست دارد تا نظرات اصلاحی و تکمیلی خود را از طریق پایگاه اینترنتی WWW.TMD.IR ارسال فرمایند.

امید است این اثر در ارتقای سطح علمی دانش پژوهان مفید باشد و مورد رضایت و قبول حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الیه قرار گیرد.

دفتر تدوین متون درسی حوزه های علمیه

فهرست

۷		مقدمه
۷		ضرورت تدوین این کتاب
۸		اهداف تدوین
۹		چگونگی تدوین این کتاب و کارگاه های آن
۹		نکات مورد نظر هنگام تدوین
۱۰		زمان تدوین
۱۰		نکات اجرایی
۱۳		بخش اول: مفهوم شناسی و کلیات
۱۴		فصل اول: مفهوم شناسی کارگاه
۱۵		فصل دوم: ساختار کارگاه و مفهوم شناسی آخرین ساختار
۱۸		فصل سوم: تطبیق
۲۳		بخش دوم: کارگاه های بخش فعل
۲۵		کارگاه یکم: قواعد وزن
۳۷		کارگاه دوم: فعل معلوم ثلاثی مجرد
۴۸		کارگاه سوم: فعل مجهول ثلاثی مجرد (مجهول متعدی بنفسه)
۶۰		کارگاه چهارم: فعل مجهول ثلاثی مجرد (مجهول متعدی به حرف جر)
۶۷		کارگاه پنجم: مضاعف (قواعد ادغام)
۷۵		کارگاه ششم: مضاعف (فعل مضاعف ثلاثی مجرد)
۸۳		کارگاه هفتم: مهموز (قواعد تخفیف همزه)
۹۳		کارگاه هشتم: قواعد اعلال

۹۴	جلسه یکم: قواعد اعلال
۱۰۲	جلسه دوم: قواعد اعلال
۱۱۰	کارگاه نهم: لغت (واژه یابی - واژه شناسی)
۱۱۸	کارگاه دهم: منبع شناسی صرف
۱۲۳	کارگاه یازدهم: حالات فعل مضارع (مضارع مجزوم، منصوب و مؤکد)
۱۳۱	کارگاه دوازدهم: ابواب غیر ثلاثی مجرد
۱۳۳	جلسه یکم: ابواب غیر ثلاثی مجرد - جامع اول
۱۴۱	جلسه دوم: ابواب افعال و استفعال
۱۵۰	جلسه سوم: ابواب تفعیل و مفاعله
۱۵۶	جلسه چهارم: ابواب افتعال و انفعال
۱۶۴	جلسه پنجم: ابواب تفاعل و تفاعل
۱۷۰	جلسه ششم: ابواب رباعی
۱۷۴	جلسه هفتم: ابواب غیر ثلاثی مجرد - جامع دوم
۱۸۲	کارگاه سیزدهم: معانی ابواب غیر ثلاثی مجرد
۱۸۹	بخش سوم: کارگاه های بخش اسم
۱۹۱	کارگاه یکم: قواعد اعلال مختص اسم
۲۰۰	کارگاه دوم: مشتقات هشت گانه
۲۰۹	کارگاه سوم: اسم متصرف

مقدمه

تدوین این کتاب چه ضرورتی داشت؟
اهداف تدوین این کتاب چیست؟
این کتاب چگونه به رشته تحریر در آمده است؟
نکات اجرایی کارگاه تدوین این کتاب چیست؟
مقدمه ای که ملاحظه می فرمایید، ای پاسخ گویی به این پرسش ها ارائه می گردد.

ضرورت تدوین این کتاب

مهمترین دلایل ضرورت تدوین این کتاب عبارتند از:

۱. ضرورت تسلط بر کلمه سازی و کلمه شناسی

طلاب بر اساس یک متن مناسب و دوره تحصیلی متناسب در کلاس های صرف شرکت می کنند و چه بسا در امتحانات مربوطه نیز نمرات خوبی نیز کسب کنند؛ اما در عین حال دیده می شود طلاب در کلمه سازی با مشکل مواجه می شوند و همچنین در مواجهه با متون عربی در کلمه شناسی - که هدف اصلی در آموزش ادبیات در حوزه است - نیز مشکل دارند و حل این مشکل با توجه به لزوم فراگیری صرف و کلمه شناسی ضروری به نظر می رسد و از آنجا که این کتاب می تواند قدم مناسبی در حل مشکل کلمه سازی و کلمه شناسی بردارد تدوین این کتاب نیز ضروری به نظر می رسد.

۲. ضرورت فعالیت تطبیقی در کنار آموزش

فراگیری یک علم مراحل دارد و تطبیق، مرحله ای از فرآیند فراگیری یک علم به شمار می آید. فعالیت تطبیقی نخست همراه با آموزش و سپس در فضایی مستقل از

آموزش انجام می شود. در تطبیقی که همراه آموزش انجام می شود گاهی تطبیق وسیله ای برای فهماندن دقیق تر قواعد است و گاهی در قالب تمرین طلاب انجام می شود که با هدف فهم بیشتر جوانب قواعد انجام می شود اما تطبیقی که در فضای مستقل از آموزش انجام می شود با این فرض است که آموزش به طور کامل انجام شده و هدف، مهارت افزایی در به کارگیری قاعده می باشد.

نتیجه این که فراگیری کامل هر علمی - به ویژه علوم می که جنبه مقدماتی و آلی دارند - نیاز به تلمیق دارد. استاد در آموزش کتاب صرف - که مجموعه ای از قواعد و ضوابط ارایه می شود - نخست قواعد را همراه با مثال به شاگردان منتقل می کند سپس شاگردان در قالب تمرین تطبیق دیگری انجام می دهند و نسبت به آموخته ها تعمیق و تثبیت اتفاق می افتد. پس از این که آموزش یک درس و مبحث تمام شد در فضایی مستقل از آموزش فعالیت تطبیقی دیگری انجام می شود؛ در این فضا مهارت طلبه در تطبیق افزایش یافته و فرآیند فراگیری تسهیل می شود.

۳. ضرورت انسجام بخش به فعالیت های کارگاهی

طلاب ممکن است بر اساس احساس نیاز خود و یا تدبیر اساتید و مدیران مدارس به صورت اجمالی فعالیت کارگاهی داشته باشند اما فعالیت های تطبیقی پراکنده بر اساس سلايق گوناگون از انسجام لازم برخوردار نیست و حتی برخی از فعالیت هایی که به عنوان فعالیت کارگاهی انجام می شود در واقع آزرش است و هیچ تناسبی با فعالیت های کارگاهی ندارد. بر این اساس به نظر می رسد تدوین مجموعه ای کارگاه های صرف به صورت منسجم و هدفمند ضروری است تا علاوه بر انسجام بخشی به فعالیت های کارگاهی، گامی در رسیدن طلاب به اهداف فراگیری علم صرف باشد.

اهداف تدوین

با توجه به مطالب پیش گفته در تبیین ضرورت تدوین این کتاب، برخی از اهداف تدوین نیز روشن گردید. در اینجا اهداف به صورت فهرست تقدیم می گردد:

- ۱- پر کردن خلا موجود در فرآیند فراگیری علم صرف
- ۲- سامان بخشی به فعالیت های کارگاهی گوناگون با تبیین ساختار و چهارچوب

- کلی کارگاه ها و مفهوم شناسی بخش های گوناگون آن، چگونگی تدوین، اجراء و ... کارگاه
- ۳- فرهنگ سازی نسبت به فعالیت های تطبیقی در حوزه
- ۴- فراگیر شدن فعالیت تطبیقی در همه حوزه های علمیه بر اساس اصول و چهارچوب مشخص و هدفمند و آسان سازی مسیر اجرای کارگاه ها در همه مراکز آموزشی
- ۵- ایجاد انگیزه فراگیری هدفمند صرف برای طلاب
- ۶- فراهم شدن زمینه فعالیت تطبیقی برای عموم طلاب
- ممکن است در یک مرکز آموزشی به هر دلیل زمینه اجرای کارگاه با نظارت و برنامه ریزی آن مرکز تحت نظر استاد وجود نداشته باشد. این کتاب به طلبه کمک می کند بر اساس یک برنامه مدبرانه و هدف گذاری شده فعالیت تطبیقی داشته باشد.

چگونگی تدوین این کتاب و کارگاه های آن

- در تدوین کتاب حاضر مراحل گوناگونی انجام شده است. در اینجا به مهمترین مراحل به ترتیب و به اختصار اشاره می شود.
- ۱- تدوین چهارچوب و ساختار کلی برای کارگاه ها و مفهوم شناسی واژگان این چهارچوب.
- ۲- بررسی مباحث صرفی و تعیین مباحثی که در به فعالیت کارگاهی و تدوین کارگاه داشتند.
- لازم به ذکر است برای هر کدام از لغت و منبع شناسی صرف نیز یک کارگاه طراحی شد تا در کنار کارگاه های صرف زمینه ی بهره برداری از لغت و صرف فراهم سازد.
- ۳- هدف گذاری همه کارگاه ها به صورت جداگانه قبل از طراحی هر کارگاه
- ۴- طراحی کارگاه ها و تهیه کاربرگ های هر کارگاه

نکات مورد نظر هنگام تدوین

- ۱- جهت انس طلاب با کتاب و سنت، از این دو منبع بی بدیل در آرایه کاربرگ و فعالیت تطبیقی استفاده شده است.
- ۲- گرچه در هنگام تدوین کتاب از کتاب «صرف ساده» بهره گرفتیم اما همواره این نکته مورد توجه بوده که این کتاب وابسته به کتاب صرفی خاصی نباشد و هر کس

خواهد کار تطبیقی در صرف انجام دهد - با هر کتابی که آموزش دیده - بتواند از این کتاب استفاده کند.

زمان تدوین

شروع تدوین این کتاب به سال تحصیلی ۹۰-۹۱ بر می گردد. در آن سال با حمایت ویژه مدیر محترم مدرسه معصومیه قم جناب حجت الاسلام و المسلمین ملکی، کار تدوین کارگاه ها در مدرسه معصومیه قم آغاز شد و طی دو سال تحصیلی بیشتر کارگاه ها تدوین و همزمان در ادامه در مدرسه معصومیه برای حدود ۱۵۰ نفر از طلاب پایه اول اجرا و ضمن ارزیابی مستمر از طلاب و اساتید صرف مدرسه برخی از اشکالات کتاب نیز شناسایی و بر طرف گردید.

نکات اجرایی

برای برگزاری موفق کارگاه ها توجه به نکات زیر ضروری به نظر می رسد:

- ۱- شایسته است هر کارگاه به صورت آمل در یک جلسه طبق زمان بندی مشخص شده برگزار شود تا امکان دسترسی به اهداف معین شده وجود داشته باشد.
- ۲- برگزار کننده کارگاه به این نکته توجه داشته باشد که جلسات کارگاه به جلسات آموزش صرف تبدیل نشود و کارگاه باقی بماند.
- ۳- برگزاری موفق کارگاه منوط به رعایت زمان بندی مشخص شده برای هر کارگاه می باشد که این زمان بندی با توجه به طلبه ای تعیین شده است که آموزش صرف را به خوبی گذرانده باشد. البته استاد می تواند بر اساس سطح طلاب خود در این زمان بندی ها - در حدی که چهارچوب کارگاه تغییر نکند و اهداف جزئی و رفتاری و دیگر اهداف تامین گردد - تصرف نماید.

۴- برگزار کننده کارگاه به موارد ذیل توجه کافی داشته باشد:

- اهداف جزئی و رفتاری کارگاه و اهداف هر بخش و ارتباط بین اهداف جزئی و رفتاری و اهداف هر بخش

- مدیریت زمان مانند مدیریت توضیحات استاد از نظر زمان

- آرایه توضیحات استاد به صورت ساده، روان و کامل

- زمان اختصاص داده شده به طلاب برای تکمیل کاربرگ ها
- نقش اساتید و طلاب
- ارزیابی کارگاه به صورت کتبی و در صورت امکان علاوه بر کتبی به صورت شفاهی
- آمادگی محل اجرا (مانند نور، فضا، امکانات گرمایشی و سرمایشی متناسب)
- تمهید مقدمات اجرای کارگاه (مانند این که طلاب کتاب لغت را در کارگاه لغت و کارگاه هایی که نیاز به کتاب لغت دارد در اختیار داشته باشند. همچنین تکثیر کاربرگ ها و برگه های نظرسنجی مورد نیاز و ...)
- آگهی استاد برای برگزاری کارگاه از جهت علمی و مدیریتی
- توجیه طلاب و اطلاع رسانی مناسب
- برنامه ریزی برای شروع کارگاه در راس زمان مشخص شده به منظور اجتناب از کمبود و اتلاف وقت
- تذکر این نکته ضروری به سطر می رسد که برگزاری کارگاه با التزام به ساختار ارایه شده و توجه ویژه به نکات اجرایی مذکور، اهداف مورد نظر در کارگاه ها را تامین می کند و اساتید محترم و مسؤولین مربوطه لازم است اهتمام ویژه نسبت به این موارد داشته باشند تا کارگاه تبدیل به جلسات آموزشی صرف و یا جلسات پاسخ گویی به کاربرگ نشود.

تشکر و قدردانی

در پایان از همه کسانی که در ارایه این کتاب مؤثر بودند، ویژه جناب حجت الاسلام و المسلمین ملکی مدیر محترم مدرسه علمیه معصومیه قم که امکان تدوین و اجرای کارگاه ها و ارزیابی آن ها را در مدرسه فراهم ساختند و در این مدت حمایت کاملی از تدوین این کتاب داشتند، همچنین جناب حجت الاسلام و المسلمین سید حمید جزایری مدیر محترم تدوین متون حوزه علمیه قم که ضمن ارایه نظرات کارشناسی در جهت غنابخشی به کتاب امکان چاپ آن را فراهم ساختند تقدیر و تشکر نموده و توفیقات ایشان را از خداوند متعال خواستاریم.

یک درخواست

با این که کار به صورت جمعی انجام گرفته است و نسبت به کار فردی اشتباه کمتری دارد اما قطعاً مصون از اشتباه نیست لذا از اساتید و طلاب عزیز تقاضا می کنیم ما را از نکات اصلاحی و پیشنهادات خود محروم نسازند. (آدرس ایمیل: aahehmmatian@ya-

sm110hashemian@gmail.com - www.TMD.ir یا سایت www.TMD.ir)

سید حسین هاشمیان - سید مهدی هاشمیان - علی اصغر همتیان

www.ketab.ir